

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՈԴԱԾՆԵՐ, ՀԱՂՈՐԴՈՒՄՆԵՐ

I

1921 թ. ՄՈՍԿՎԱՅԻ ԽՈՐՀՐԴԱ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ
ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ԱՏՈՐԱԳՐՄԱՆ
100-ԱՄՅԱԿԻ ԱՌԹԻՎ

Արմեն Մարության – 1921 թ. «Բարեկամության և եղբայրության մասին» Մոսկվայի խորհրդա-թուրքական պայմանագրի պատմաիրավական վերլուծությունը (ռուս.)3
Լիլիթ Հովհաննիսյան – Ռուս-թուրքական գործակցությունը և 1921 թ. մարտի 16-ի Մոսկվայի պայմանագիրը հայաստանյան պատմագիտության գնահատմամբ (1991–2020 թթ.)20

Վահե Սարգսյան – Արցախյան վերջին գոյապայքարը, Վրաստանը, տարանցիկ նոր նախագծերը և Հայաստանի շրջափակման գործընթացը47
Պետրոս Դեմիրճյան – Ժամանակի հայտնի դեմքերը Խրիմյան Հայրիկի մասին64
Գեղամ Հովհաննիսյան – Հայ ազգային-քաղաքական խնդիրները «Երիտասարդ Հայաստան» պարբերականում (1908–1914 թթ.)79

II

Տարոն Դանիելյան, Հերմինե Բաբուռյան – Գովազդը որպես պարողիա թիֆլիսահայ պարբերական մամուլում (XIX դ. 90-ական թվականներ – XX դարասկիզբ)99
Աստղիկ Իսրայելյան – Հայաստանի պատմության թանգարանի XVIII–XX դդ. ուխտի ընծաների ժողովածուները (ռուս.)111
Ավետիս Գրիգորյան – Իշխանանիստ Սոթքը. պատմությունը և հուշարձանները125
Արսեն Հարությունյան – Տաթևի վանքի Ս. Պողոս-Պետրոս տաճարի պատկերաքանդակները և դրանց հավանական վարպետը145
Քնար Հարությունյան – Գրաբարի բառարաններում չարձանագրված դարձվածքներ Ղազար Փարպեցու «Պատմութիւն Հայոց» երկում159
Սարգիս Ավետյան – Հնդկավրդական անվանական հիմքերի վերջահանգ ծայնավորների ձևաբանական կարգավիճակը հին հայերենում170
Գայանե Քոչարյան – Դվին ամրոց-սրբավայրի մշտնջենական խորհուրդը180

ՔՆՆԱՐԿՈՒՄՆԵՐ

Երվանդ Գրեկյան – «Ք. ա. VII դ. ճգնաժամ»-ը և մարական տերության կազմավորման խնդիրը192

ՀՐԱՊԱՐԱՎՈՒՄՆԵՐ

Անուշավան Զաքարյան – Դավիթ Անանունի «Կարսի անկումը» վերնագրով հոդվածը	219
---	-----

ԳՐԱԽՈՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Աելիտա Դոլուխանյան – Սեն Արևշատյան. Պատմություն: Փիլիսոփայություն: Մշակույթ	223
Արշակ Փոլադյան, Արմեն Մելքոնյան – Նիկոլայ Հովհաննիսյան. Հայոց պատմության անընդմեջ շղթան դարերի խորքից մինչև XXI դարի սկիզբ (պատմաբան-միջազգայնագետի դիտարկումներ)	230
Հովհաննես Այվազյան – Հովհաննես Թումանյան. Հանրագիտարան	234
Ռուբեն Սահակյան – Գեղամ Հովհաննիսյան. Արփիար Արփիարյան. հասարակական-քաղաքական հայացքներն ու գործունեությունը	241
Լուսինե Հայրիյան – Էսթեր Խենյան. Տավուշի բանահյուսական ժառանգությունը	249

ՄԵՐ ԵՐԱԽՏԱՎՈՐՆԵՐԸ

Ալբերտ Մուշեղյան – Դոկտոր Գևորգ Աբգարյանը և նրա գերմանական հայագիտությունը (ծննդյան 100-ամյակի առթիվ)	254
---	-----

ՄԵՐ ՀՈՐԵԼՅԱՐՆԵՐԸ

Անմնացորդ նվիրում մեր ժողովրդին ու հայրենիքին (ակադեմիկոս Աշոտ Աղասու Մելքոնյանի ծննդյան 60-ամյակի առթիվ)	265
Դավիթ Գյուրջինյան – Պետրոս Բեդիրյան. հայերենագիտության նվիրյալը (ծննդյան 90-ամյակի առթիվ)	269
Արամ Քոսյան (ծննդյան 65-ամյակի առթիվ)	276

ԼՐԱՏՈՒ

ՀՀ ԳԱԱ հայտարարությունը Ադրբեջանի հսկողության տակ անցած տարածքների մշակութային ժառանգության պահպանության և մշտադիտարկման կազմակերպման մասին	280
ՀՀ ԳԱԱ նախագահ Ռադիկ Մարտիրոսյան. «Գիտության ֆինանսավորումն ավելացնելն ավելի կնպաստեր գիտության զարգացմանը, քան նոր օրենք մշակելը»	283
Քննարկման առաջնություն մոսկովյան 100-ամյա պայմանագիրն էր	286
Մանուկ Արսենի Հարությունյան	290
Ռիմա Շալունց	292
Գեորգ Եազըճեան – Նոր հրատարակություններ	293

Ուղեցույց հեղինակների համար	295
Ուղեցույց հեղինակների համար (ռուս.)	297
Ուղեցույց հեղինակների համար (անգլ.)	299
Հայերեն և ռուսերեն այբուբենների գրադարձային լատինատառ աղյուսակ	301

СОДЕРЖАНИЕ

СТАТЬИ, СООБЩЕНИЯ

I

К 100-ЛЕТИЮ ПОДПИСАНИЯ
СОВЕТСКО-ТУРЕЦКОГО
МОСКОВСКОГО ДОГОВОРА 1921 ГОДА

Армен Марукян – Историко-правовой анализ советско-турецкого Московского договора 1921 года «О дружбе и братстве» (на русск. яз.)	3
Лилит Оганисян – Русско-турецкое сотрудничество и Московский договор от 16 марта 1921 г. по оценке армянской исторической науки (1991–2020 гг.)	20

Ваз Саркисян – Последняя Арцахская война, Грузия, новые транзитные проекты и процесс блокады Армении	47
Петрос Демирчян – Видные деятели времени о Хримяне Айрике	64
Гегам Оганисян – Армянские национально-политические задачи в периодическом издании «Еритасард Айастан» (1908–1914 гг.)	79

II

Тарон Даниелян, Эрмине Бабурян – Реклама как пародия в армянской периодической печати Тифлиса (90-е годы XIX в. – начало XX в.)	99
Астхик Израелян – Коллекции вотивных даров XVIII–XX вв. Музея истории Армении (на русск. яз.)	111
Аветис Григорян – Княжеская резиденция Сотк: история и памятники	125
Арсен Арутюнян – Скульптурные изображения храма Св. Павла и Петра в Татевском монастыре и их предполагаемый мастер	145
Кнар Арутюнян – Фразеологизмы в труде «История Армении» Лазаря Парпеци, не представленные в словарях древнеармянского языка	159
Саргис Аветян – Морфологический статус конечных гласных индоевропейских именных основ в древнеармянском языке	170

Гаянэ Кочарян – Вечный завет крепости-святилища Двин	180
---	-----

ОБСУЖДЕНИЯ

Ерванд Грекян – «Кризис VII в. до н. э.» и проблема образования мидийской державы	192
--	-----

ПУБЛИКАЦИИ

Анушаван Закарян – Статья Давида Анануна под заглавием «Падение Карса»	219
---	-----

РЕЦЕНЗИИ

Аэлиа Долуханян – Сен Аревшатян. История. Философия. Культура	223
Аршак Поладян, Армен Мелконян – Николай Оганесян. Непрерывная цепь истории Армении с глубины веков до начала XXI века (наблюдения историка -международника)	230
Ованнес Айвазян – Ованес Туманян. Энциклопедия	234
Рубен Саакян – Гегам Оганнисян. Арпиар Арпиарян: общественно-политические взгляды и деятельность	241
Лусине Аирян – Эстер Хемчян. Фольклорное наследие Тавуша	249

НАШИ ЗАСЛУЖЕННЫЕ ДЕЯТЕЛИ

Альберт Мушегян – Доктор Геворг Абгарян и его немецкое арменоведение (к 100-летию со дня рождения)	254
---	-----

НАШИ ЮБИЛЯРЫ

Беззаветная преданность нашему народу и родине (к 60-летию со дня рождения академика Ашота Агасиевича Мелконяна)	265
Давид Гюрджинян – Петрос Бедилян: преданность арменистике (к 90-летию со дня рождения)	269
Арам Косян (к 65-летию со дня рождения)	276

ХРОНИКА

Заявление НАН РА об организации охраны и мониторинга культурного наследия территорий, перешедших под контроль Азербайджана	280
Президент НАН РА Радик Мартirosян: «Увеличение финансирования науки будет больше способствовать развитию науки, чем разработка нового закона»	283
В центре обсуждения был 100-летний московский договор	286
Манук Арсенович Арутюнян	290
Рима Шалунц	292
Геворг Язычян – Новые издания	293

Руководство для авторов	295
Руководство для авторов (на русск. яз.)	297
Руководство для авторов (на англ. яз.)	299
Таблица латинской транслитерации армянского и русского алфавитов	301

CONTENTS

ARTICLES, REPORTS

I

TO THE 100TH ANNIVERSARY OF THE SIGNING
OF THE 1921 SOVIET-TURKISH MOSCOW TREATY

Armen Marukyan – Historical and legal analysis of the Soviet-Turkish Moscow agreement of 1921 “On friendship and brotherhood”	3
Lilit Hovhannisyan – The Russian–Turkish cooperation and the Moscow Treaty as of March 16, 1921, according to the assessment of the Armenian historical science (1991–2020)	20

Vahe Sargsyan – The last Artsakh war, Georgia, new transit projects and the end of the RA blockade process	47
Petros Demirchyan – Prominent figures of the time about Khrimyan Hayrik	64
Gegham Hovhannisyan – Armenian national-political issues in “Yeritasard Hayastan” periodical (1908–1914)	79

II

Taron Danielyan, Hermine Baburyan – Advertisement as a parody in the Armenian periodical press of Tiflis (the 90s of the 19th c. – the early 20th c.)	99
Astghik Israelyan – The votive offerings of the 18th-20th cc. of the History Museum of Armenia (in Russ.)	111
Avetis Grigoryan – Prince residence Sotk: History and monuments	125
Arsen Harutyunyan – The reliefs and their probable master of St. Paul-Peter Temple of Tatev Monastery	145
Knar Harutyunyan – Idioms in the “History of Armenia” By Ghazar Parpetsi not recorded in the dictionaries of Old Armenian	159

Sargis Avetyan – The morphological status of the stem-final vowels of Indo-European nominal stems in Old Armenian	170
Gayane Kocharyan – The eternal sacrament of Dvin fortress-sanctuary	180

DISCUSSIONS

Yervand Grekyan – “The crisis of the 7th century BC” and the problem of formation of the Median Empire	192
---	-----

PUBLICATIONS

Anushavan Zakaryan – The article by Davit Ananun entitled “The Fall of Kars”	219
---	-----

REVIEWS

Aelita Dolukhanyan – Sen Arevshatyan. History. Philosophy. Culture	223
Arshak Poladyan, Armen Melkonyan – Nikolay Hovhannisyan. An uninterrupted chain of the history of Armenia from the depths of centuries to the beginning of the 21th century (observations of the international historian)	230
Hovhannes Ayvazyan – Hovhannes Tumanyan. Encyclopedia	234
Ruben Sahakyan – Gegham Hovhannisyan. Arpiar Arpiaryan: socio-political views and activities	241
Lusine Hayriyan – Ester Khemchyan: The Folklore Heritage of Tavush	249

OUR HONOURED SCHOLARS

Albert Mushegyan – Doctor Gevorg Abgaryan and his German Armenology (on the occasion of his 100th birth anniversary)	254
---	-----

OUR JUBILEES

Selfless devotion to our people and homeland (to the 60th birth anniversary of Academician Ashot Aghasi Melkonyan)	265
Davit Gyurjinyan – Petros Bediryan: the devotee of Armenology (on the occasion of his 90th birth anniversary)	269
Aram Qosyan (on the occasion of his 65th birth anniversary)	276

NEWS

The NAS RA statement on the organization of protection and monitoring of the cultural heritage of the territories passed under the control of Azerbaijan	280
NAS RA President Radik Martirosyan: “Increasing science funding would contribute more to the development of science than to develop a new law”	283
The 100-year-old Moscow agreement was at the center of the discussion.....	286

Manuk Arsen Harutunyan	290
Rima Shalunts	292
Gevorg Yazedjyan – New publications	293
A guidance for the authors	295
A guidance for the authors (Russ.)	297
A guidance for the authors (Eng.)	299
Latin transliteration table of the Armenian and Russian alphabets.....	301